

The background of the entire page is a detailed relief carving from an ancient Egyptian tomb. It depicts a seated male figure, likely a deity or a high-ranking official, playing a harp. The figure is shown in profile, facing left, with his right arm raised to pluck the strings of the harp. He wears a striped kilt and a broad collar. The harp has a long neck and a rectangular frame. Above the figure, there are hieroglyphs. The entire scene is carved into a textured stone surface.

ANTİK MİSİR'DA MÜZİK

RICHARD DUMBRILL

Sakkara'da bulunan ve 1300'lü yıllara ait olduğu düşünülen mezar duvarı.
Flickr.

INGİLİZCEDEN ÇEVİREN : HANMİ AKYOL

T

UNÇ Devrinin ilk dönemlerinden itibaren (4000 yıl önce) müzik üzerine metinler yazılan Mezopotamya'da, arkeolojik

keşiflerde ortaya çıkarılan enstrüman sayısı –metinlerin aksine– yok denecek kadar azdır. Antik Mısır'a ait kazılarda ise bu alanda tek bir papirüse bile rastlanmamışken mükemmel düzeyde korunmuş düzinelerce müzik aleti ve başta MÖ 1300'lerde Yeni Krallığın Onsekizinci Hanedanlığı döneminde yaşamış bir aristokrat olan Nebamun'un mezarındaki ünlü duvar resmi olmak üzere, birçok mezarda ikonografik tasvirler bulunmuştur. (Bkz. Resim 1)

En ilginç olanı, ilk müzik tarihçisi addedilen ünlü Yunan müzik teorisyeni Eflatun, MÖ 4. yüzyılda doğmuş ve tahminen MÖ 348'de ölmüştü. Eflatun, *Kanunlar* adlı eserinde, uzun zaman önce Antik Mısırlıların tapınaklarda müzik icra edenlerin mevkileriyle ilgili katı kuralları olduğunu ve mevcut geleneklerin dışına çıkan hiçbir yeniliğe izin verilmediğini yazmıştı. Müzikal geleneklere harfiyen itaatle ilgili neredeyse her husus *Kanunlar*'da belirtilmiştir. Bununla birlikte, elimizde Eflatun'un yazdıklarının aslı değil, kopyası, kopyasının kopyası şeklinde, en eskisi ortaçağa, 10. yüzyıla ait nüshalar vardır. Ona isnat edilen metnin gerçekliği de kesin değildir. Belki de bunlar, farklı zamanlarda farklı yazarların kaleme aldığı yazılardır. Buna rağmen, her alanda katı kurallar ve kanunlara sahip olan Eski Mısırlıların müzik alanında aksini tatbik ettiklerini düşünmek çok şaşırtıcı olurdu.

ANTİK MISIR'IN KISA TARİHİ

Antik Mısır'ın uçsuz bucaksız krallığı, MÖ 3100 civarında farklı krallıkların birleşmesiyle ortaya çıkmış ve MÖ 332'de Makedonlara mağlubiyetleri ile nihayete ermiştir. Bu uzun dönem boyunca müzik, kölelerden krallara, erkeklere, kadınlara ve göçmenlere kadar toplumun bütün mensuplarının hayatında önemli bir rol oynamıştır. Farklı kategorilerdeki neredeyse her türlü enstrümanın kullanıldığını söylemekte

Resim 1: İki farklı çeşit lavta ve *arghul* (iki borulu kaval) eşliğinde dans eden iki kız. Thebes'teki bu duvar resmi, Eski Mısır Hanedanlığının aristokratlarından (MÖ 1350) Nebamun'un mezarındadır.

Resim 4: Kaval çalan bir müzisyen ve yanındaki şarkıcı. Sakka'daki Nenkeftka mezarından. Beşinci Hanedanlık dönemi. The Egyptian Museum (CG. 1533).

Resim 2: Brooklyn Museum, (60.197.3)

Resim 3: Niankhkhnum ve Khnumhotep'in ziyafeti (imitasyon nüsha). Ayrıntılarda arp çalan ve dans eden kadın figürleri görülmekte. Bazı araştırmacılar, arp çalanların hemen sağında yer alan üç karakterin, müzisyenleri yöneten koro şefleri olduklarını söylemektedir. Kanaatime göre bu kişiler sadece şarkıcıdır ve el-kol mimikleri, şarkı söylerken yaptıkları vücut hareketleridir.

şasıllacak hiçbir yan yoktur: Telli çalgılar, yaylı çalgılar, nefesli çalgılar, davul ve def gibi vurmali çalgılar, çingirak, zil, boncuk ve çan gibi idyofonlar...

Konunun uzmanlarının, İlk Hanedan dönemi boyunca, birinci Firavun Narmer (MÖ 3150-3100 civarı) yönetiminde, cenaze törenleri, evlilikler, doğumlar, savaşlar, zaferler nevinden çeşitli olayları kutlamak için zaman zaman şarkılar söylediğini aktarmaları dışında pek bir şey bilinmemektedir. O dönemde henüz bir din tesis edilmediği için animalistik ilahiler de söylenmektedir. Vurmali çalgıların daha ziyade doğaçlama şarkılara eşlik için kullanıldığı düşünülebilir. İlk Hanedan dönemini, Üçüncü ila Altıncı Hanedanlar arasını kapsayan Eski Krallık dönemi izlemiştir. Bu süre zarfında, modern Mısır'ın çağdaş neyelerine çok benzeyen nefesliler, arp, flüt ve sonraki Yunan nefeslilerine benzer şekilde çift borulu çalgılar kullanıldığını ikonografik belgelerden öğreniyoruz. Tipik Antik Mısır müziğinin esas olarak Frig ölçeğinden yarım yamalak iktibas edilmiş 'çift armoni ölçeği' veya 'Lidya' ölçeğinden

oluşturduğunu iddia eden bazı araştırmacılar da vardır. Ancak ben buna itiraz ediyorum, çünkü Frigya ve Lidya ölçeklerinin, Yunan ölçekleri olduğu tarihte henüz kaydedilmemişti. Konuya ilişkin nazari metinler olmadan ölçeklerin kökeninin ne olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle esas olarak, Antik Mısır müziğinin serüveni hakkında bir şeyler öğrenmek için ikonografiye, krallar, kraliçeler ve diğer önemli devlet adamlarının mezarlarında çok şükür ki mükemmel bir şekilde korunmuş ve hâlen kullanımı devam eden müzik aletleri ile ilgili tabletlere güvenebiliriz.

KÖLE VE UŞAKLARI ÇALIŞMAYA TEŞVİK

Hasat esnasında tarlalarda çalışanları teşvik maksadıyla müzik kullanıldığına dair pek çok tasvir vardır. New York'taki Brooklyn Müzesinde sergilenen Amarna'daki Akhenaton döneminden kalma bir rölyefte ünlü bir sahne yer alır. Kuşların ağaçlardaki meyveleri yemelerine mâni olmak için def çalınmaktadır. (Bkz. Resim 2)

Elimizde papirüsler üzerine yazılmış

Resim 5: Beni Hassan'dan bir kadın arp sanatçısı. Aynı dönemde Suriye'den Mısır'a götürülen bir esir, Beni Hassan'daki resmin aynısını başka bir duvara da çizmiştir.

Resim 7: Üç kadın müzisyen. Soldaki bir *arghul* çalıyor, ortadaki uzun saplı bir lavta ve sonuncusu da epey dik bir arp.

Resim 6: İki Suriyeli esir, Mısır'a doğru yol alırken... Bir tanesi lir çalıyor.

Resim 8: Menat, sistra ve flagellum çalan üç pagan Mısırlı. Amenemhat, TT 82.

fakat ne yazık ki müzikleri bulunmayan notalar vardır: “Ey Batı! Çoban nerede, Batı'nın çobanı? Çoban, balık ile suda”. Sözlerde *phagos* balığı ve ayrıca *oxyrhynchus* balığı ile konuşma vardır. Her iki balığın isminin de Yunanca yazıldığını ve bu nedenle şarkının Yunan dönemine ait olduğunu anlıyoruz. Ayrıca Sakkara'daki Mereruka'nın mezarında Altıncı Hanedan dönemine ait hasat, balık tutma, üzüm toplama ve benzeri hadiseleri anlatan şarkılar yer alır. Hakeza, özellikle de bir tilkinin sırtında çantasıyla kaval çalarak sürüsünü otlattığı mizansen başta olmak üzere, hayvanların insanların yerini aldığı eserler de bulunmaktadır.

POPÜLER MÜZİK

Çoğu kez Orta Krallığa dahil edilen Onikinci Hanedan döneminde, görünüşe göre arplar yedi telli büyük aletler olarak önemli ölçüde gelişmiş gibidir. Bu, kullanılan müzik sisteminin yedi notalı veya modern nota sistemimize benzer bir sistem olduğu manasına gelmez. Yedi tel birçok farklı şekilde

ayarlanmış olabilir.

Müziğin, Yeni Krallık döneminde en yüksek noktasına ulaştığı görülüyor. Yeni arp türleri ortaya çıkıyor ve müzisyenlerin konumlarının değiştiği ve sanatlarını icra ederken daha özgür oldukları anlaşılıyor. Burada sunulan resimler de bunu destekler mahiyettedir.

Bununla birlikte müzik, çalışanları bir işe motive etmek, ziyafetler veya gündelik hayatın diğer alanları ile sınırlı değildir. Dinî müzikler, dinî faaliyetlerde de gösterdiği gibi oldukça önemlidir. (Bkz. Resim 8)

Resimde de görüldüğü üzere, üç kişi bir ibadet esnasında ellerinde *menat*, *sistrum* ve *flagellum* tutmakta. Enstrümanlar sallanarak çalınıyor ve adanıyor. Elde tutulan aletlerin hepsinin, ayrı ayrı sembolik anlamı bulunmaktadır.

Menat kolye, küçük boncuk tanelerinin, mukabil ağırlıklara göre sıkı bir şekilde sırayla tanzim edilmesiyle oluşur. *Menata* bu biçimini, Onsekizinci Hanedan döneminin başlarındaki rahipler vermiştir.

Öncelerde bir süslemeden ibaretti, ancak Eski Krallıktan itibaren müzik ve dansla; Orta Krallıktan itibaren de Hathor kültü ile bağdaştırılır hale geldi. Kavisli *sistrum* modeli, ilk olarak Onsekizinci Hanedan döneminde görülür ve ilk kanıtlardan biridir. Silindirik şeklinde bir sap üzerinde yükselen bir çift Hathor kafası vardır, genellikle Theban mezarlarında ölümlere sunulur.

MÜZİK NAZARİYESİ HAKKINDA

Onsekizinci Hanedan dönemine ait iyi korunmuş lavtalar ile ilgili bazı yeni araştırmalar, bu enstrümanların sapsız üzerindeki bazı perde izlerini ortaya çıkardı. Böylece bu perdelerin üreteceği farklı sesleri hesaplamak mümkün oldu. Şaşırtıcı bir şekilde bu lavtaların, İslam müziğinde Zelzel'in üçüncüsü veya nötr üçüncü gibi bilinenlerle aynı şeyi üretecek perdelerle sahip olduğu fark edildi. Bu nedenle Eski Mısır müziğinin daha sonra 'makam' olarak bildiğimiz formların öncüsü olma ihtimali yüksektir. █